

ULOGA INDIVIDUALNIH I SOCIJALNIH ČIMBENIKA U UČESTALOSTI FIZIČKI AGRESIVNOG PONAŠANJA DJECE

Dr. sc. Karlo Bojčić*

Prof. dr. sc. Goran Livazović**

UDK: 364.271-053.2/6

159.922.76-056.49

316.624-053.2/6

DOI: 10.3935/zpfz.75.2.5

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: srpanj 2025.

Nasilje među mladima često je nastavak fizički agresivnog ponašanja u djetinjstvu, stoga smanjenje takvog ponašanja kod djece može pridonijeti smanjenju nasilja u odrasloj dobi. Identifikacija i razumijevanje djelovanja rizičnih i zaštitnih čimbenika u razvoju fizički agresivnog ponašanja ključno je za izradu učinkovitih preventivnih strategija takvog ponašanja. Istraživanje provedeno od studenoga 2022. do ožujka 2023. na uzorku od 378 djece (4–9 godina) i roditelja za cilj je imalo ispitati djelovanje sociodemografskih obilježja, roditeljskog stila, roditeljskih stavova prema agresiji i prihvaćenosti od strane vršnjaka na učestalost fizički agresivnog ponašanja djece predškolske i mlade školske dobi. Rezultati su pokazali da su dječaci skloniji učestalijem fizički agresivnom ponašanju, koje se smanjuje s dobi i višom prihvaćenošću među vršnjacima. Autoritarni i permissivni roditeljski stilovi te pozitivni stavovi roditelja prema agresiji povezani su s češćom fizičkom agresijom. Dobiveni rezultati upućuju na važnost prevencije usmjerene na odgojne stilove i obiteljsku potporu.

Ključne riječi: fizički agresivno ponašanje, rizični i zaštitni čimbenici, djeca, obitelj, vršnjaci

* Dr. sc. Karlo Bojčić, viši asistent Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Lorenza Jägera 9, 31000 Osijek; kbojcic@ffos.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7901-8833

** Dr. sc. Goran Livazović, profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Lorenza Jägera 9, 31000 Osijek; glivazovic@ffos.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0277-5534

1. UVOD ***

Nasilje među mladima predstavlja značajan društveni problem na globalnoj razini, s ozbiljnim posljedicama za sigurnost i zdravlje društvenih zajednica koje pogađa. Naime, prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, u svijetu se svake godine dogodi oko 193 000 ubojstava među mladima u dobi od 15 do 29 godina, što čini 40 posto ukupnog broja ubojstava na globalnoj razini.¹ Rizik za počinjenje fizički nasilnog kaznenog djela najviši je od srednje adolescencije do rane odrasle dobi, što je još početkom 19. stoljeća prvi pokazao Adolphe Quetelet.² To je ujedno i jedan od razloga zašto se agresivno ponašanje učestalije istražuje u populaciji adolescenata. Nasuprot tomu, znatno je manje istraživanja usmjereno na fizički agresivno ponašanje djece predškolske i mlađe školske dobi, iako se važne razvojne odrednice agresivnosti mogu uočiti već u tim ranim fazama života. Naime, longitudinalna istraživanja pokazuju kako je fizičko nasilje u odrasloj dobi rijetko izolirani incident u životu osobe koja ga je počinila, već je često nastavak obrazaca ponašanja prisutnih od djetinjstva.³ Djeca koja već u predškolskoj i ranoj školskoj dobi pokazuju izraženu fizičku agresivnost imaju povećan rizik od razvoja nasilnog ponašanja u adolescenciji i kasnijoj dobi.⁴

*** Istraživanje je provedeno u okviru Uspostavnog istraživačkog projekta "Hrvatski monitor nasilja – Istraživanje pojavnih oblika, uzroka i procesuiranja delinkventnog nasilja s fokusom na zaštiti posebno ranjivih skupina žrtava" (CroViMo), koji je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost (UIP-2017-05-8876). Službena stranica projekta: www.violence-lab.eu.

¹ World Health Organization, *Youth violence*, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence> (16.7.2025.).

² Miller, L., *Juvenile crime and juvenile justice: Patterns, models, and implications for clinical and legal practice*, Aggression and Violent Behavior, vol. 19, br. 2, 2014., str. 123.

³ Barker, E. D.; Séguin, J. R.; Raskin White, H.; Bates, M. E.; Lacourse, É.; Carbonneau, R.; Tremblay, R. E., *Developmental Trajectories of Male Physical Violence and Theft: Relations to Neurocognitive Performance*, Archives of General Psychiatry, vol. 64, br. 5, 2007., str. 8; van Lier, P. A. C.; Vitaro, F.; Barker, E. D.; Koot, H. M.; Tremblay, R. E., *Developmental Links Between Trajectories of Physical Violence, Vandalism, Theft, and Alcohol-Drug Use from Childhood to Adolescence*, Journal of Abnormal Child Psychology, vol. 37, br. 4, 2009., str. 488.

⁴ U ovom se radu razlikuju pojmovi fizičkog nasilja i fizički agresivnog ponašanja. Prema Warburtonu i Andersonu (2015), nasilje se shvaća kao uža, ekstremniji oblik agresije, obilježen namjerom nanošenja ozbiljne tjelesne ozljede koja zahtijeva liječničku pomoć ili čak može uzrokovati smrt. Budući da takvi oblici nisu karakteristični za djecu, istraživanja u predškolskoj i ranoj školskoj dobi usmjerena su na fizičku agresiju, koju Orpinas i Horne (2005) definiraju kao manje intenzivna,

Iako postoje medijski eksponirani slučajevi ekstremnog nasilja djece, rijetko se događa da malo djeteta ozbiljno ozlijedi osobu prema kojoj usmjerava fizičku agresiju.⁵ Istraživanja provedena na djeci u dojenačkoj dobi pokazuju da većina djece do navršених 17 mjeseci iskazuje oblike fizički agresivnog ponašanja usmjerenog prema vršnjacima, članovima obitelji i odraslima.⁶ Vrhunac učestalosti takvog ponašanja je između 24. i 48. mjeseca života, nakon čega kod većine djece dolazi do pada učestalosti.⁷ Međutim, između tri i sedam posto djece nastavlja se učestalo fizički agresivno ponašati, a takva djeca češće iskazuju sklonost antisocijalnim obrascima ponašanja te se suočavaju s ozbiljnim teškoćama u socijalnoj prilagodbi tijekom odrasle dobi.⁸

Budući da je nasilje u odrasloj dobi povezano s poviješću fizički agresivnog ponašanja u djetinjstvu, može se očekivati da bi smanjenje fizički agresivnog ponašanja kod djece dovelo i do smanjenja nasilja među odraslima. Stoga bi smanjenje fizički agresivnog ponašanja djece dugoročno trebalo imati velik utjecaj na ukupnu razinu nasilja u nekom društvu.

Teorije agresivnosti općenito se dijele na teorije prema kojima je agresivno ponašanje urođeno te teorije prema kojima se agresivno ponašanje uči. U novije su se doba pojavili integrativni modeli, poput bioekološkog modela Uriea Bron-

ali namjerna ponašanja poput guranja, udaranja, štipanja, čupanja te uništavanja odjeće ili imovine djeteta, a koja mogu nanijeti fizičku ili psihološku štetu. Usp. Orpinas, P.; Horne, A. M., *Bullying prevention: Creating a positive school climate and developing social competence*, American Psychological Association, Washington, 2005., str. 13; Warburton, W. A.; Anderson, C. A., *Aggression, Social Psychology of*, u: Wright, J. D. (ur.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Elsevier, Amsterdam, 2015., str. 373.

⁵ Jacob, B., *10-Year-Old Boy Chokes His Grandmother To Death, Person Filming Video Laugh*, <https://www.ibtimes.com/10-year-old-boy-chokes-his-grandmother-death-person-filming-video-laughs-3613203> (11.7.2025.); Geanous, J., *Adopted boy, 9, killed mother who feared he would grow up to be a serial killer*, <https://metro.co.uk/2019/05/09/adopted-boy-9-killed-mother-who-feared-he-would-grow-up-to-be-a-serial-killer-9458637/> (11.7.2025.).

⁶ Tremblay, R. E.; Nagin, D.; Séguin, J. R.; Zoccolillo, M.; Zelazo, P. D.; Boivin, M.; Perusse, D.; Japel, C., *Physical Aggression During Early Childhood: Trajectories and Predictors*, *Pediatrics*, vol. 114, br. 1, 2004., str. 47.

⁷ Cote, S. M.; Vaillancourt, T.; LeBlanc, J. C.; Nagin, D. S.; Tremblay, R. E., *The Development of Physical Aggression from Toddlerhood to Pre-Adolescence: A NationWide Longitudinal Study of Canadian Children*, *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol. 34, br. 1, 2006., str. 81 – 82.

⁸ Provençal, N.; Boonij, L.; Tremblay, R. E., *The developmental origins of chronic physical aggression: biological pathways triggered by early life adversity*, *Journal of Experimental Biology*, vol. 218, br. 1, 2015., str. 123.

fenbrennera, prema kojima je fizički agresivno ponašanje rezultat međudjelovanja različitih rizičnih i zaštitnih čimbenika koji uključuju individualne karakteristike osobe te obilježja njezine socijalne okoline.⁹ Identifikacija i razumijevanje djelovanja ovih čimbenika u ranoj životnoj dobi ključni su za razvoj učinkovitih preventivnih strategija i smanjenje pojavnosti nasilja među djecom i mladima.

2. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI FIZIČKI AGRESIVNOG PONAŠANJA

Tradicionalni rizični čimbenici za antisocijalno ponašanje adolescenata predviđaju i fizički agresivno ponašanje u predškolskoj i mlađoj školskoj dobi. Čimbenici koji povećavaju vjerojatnost pojave fizički agresivnog ponašanja kod djece su: muški spol, prisutnost brata ili sestre u obitelji, autoritarni i permisivni roditeljski stil, pozitivan stav roditelja o primjeni agresije te niži socioekonomski status.¹⁰

Analiza spola kao rizičnog čimbenika za razvoj fizički agresivnog ponašanja djece upućuje na to da su dječaci u većem riziku od takvog ponašanja.¹¹ Baillargeon i suradnici proveli su longitudinalno istraživanje i utvrdili postojanje znatnih spolnih razlika u učestalosti fizički agresivnog ponašanja u dječjoj dobi od 17 mjeseci. U dobi od 17 mjeseci, na svaku djevojčicu koja se učestalo fizički agresivno ponašala dolazilo je pet dječaka s učestalim manifestacijama takvog oblika ponašanja. To je u suprotnosti s pretpostavkom da spolne razlike u fizički agresivnom ponašanju nastaju zbog različitih procesa socijalizacije vezanih uz spol.¹² Istraživanja pokazuju da je fizički agresivno ponašanje izraženije kod mlađe djece, pri čemu se njegova

⁹ Livazović, G.; Bojčić, K., *Revisiting the Clockwork Orange: A Review of Theories of Aggressive Behaviour from the Perspective of the Ecological Systems Theory*, Policija i sigurnost, vol. 29, br. 3., 2020., str. 273.

¹⁰ Swit, C. S.; Fite, P. J.; Harty, S. C., *Zooming in on Early Aggression: A Cross-Cultural and Developmental Study of Youth in the United States and Aotearoa New Zealand*, Aggressive Behavior, vol. 51, br. 4., 2025., str. 8; Tremblay, R. E., *The Development of Youth Violence: An Old Story with New Data*, European Journal on Criminal Policy and Research, vol. 13, br. 3-4., 2007., str. 166; Velki, T., *Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja među djecom*, Psihologijske teme, vol. 21, br. 1, 2012., str. 35 – 45.

¹¹ Tremblay, R. E.; Cote, S. M., *Sex differences in the development of physical aggression: An intergenerational perspective and implications for preventive interventions*, Infant Mental Health Journal, 2019., str. 4.

¹² Baillargeon, R. H.; Zoccolillo, M.; Keenan, K.; Cote, S. M.; Perusse, D.; Wu, H. X.; Boivin, M.; Tremblay, R. E., *Gender differences in physical aggression: A prospective population-based survey of children before and after 2 years of age*, Developmental Psychology, vol. 43, br. 1, 2007., str. 24.

učestalost smanjuje kako djeca sazrijevaju jer većina djece tijekom odrastanja razvija samokontrolu i alternativne strategije rješavanja problema.¹³ Naime, smanjena učestalost fizički agresivnog ponašanja ne znači nestanak agresivnosti, već manifestiranje putem relacijskog i verbalno agresivnog ponašanja.

Da bi se dijete moglo fizički agresivno ponašati, potrebna mu je meta ili objekt, stoga je blizina brata ili sestre jedan od najznačajnijih prediktora fizički agresivnog ponašanja djeteta.¹⁴ Roditeljski stilovi predstavljaju stabilne strukture ponašanja i dijele se u četiri kategorije: autoritarni (visoka razina kontrole djeteta i niska razina topline prema djetetu), autoritativni (visoka razina kontrole djeteta i visoka razina topline prema djetetu), permisivni (niska razina kontrole prema djetetu i visoka razina topline prema djetetu) i indiferentni (niska razina kontrole prema djetetu i niska razina topline prema djetetu). Autoritativni stil predstavlja zaštitni čimbenik, dok preostala tri stila predstavljaju rizične čimbenike u razvoju fizički agresivnog ponašanja djece.¹⁵ Nizak socioekonomski status i prihodi predstavljaju rizičan čimbenik u razvoju fizički agresivnog ponašanja jer stresne ekonomske situacije primoravaju roditelje da prvo odgovaraju na vanjske zahtjeve, pri čemu može doći do zanemarivanja potreba vlastite djece.¹⁶ Također, pojačani stres može dovesti do češćih bračnih sukoba, smanjenja kapaciteta i vremena za kvalitetno roditeljstvo, a time i do lošije prilagodbe djece.¹⁷

Iako obitelj ima glavnu ulogu u ranom razvoju djeteta, važno je naglasiti i značaj vršnjaka. Odnosi s vršnjacima djeci omogućuju razvoj samoregulacije, socijalnih vještina i vještina rješavanja sukoba, kao i upoznavanje društvenih pravila i uloga. Međutim, takvi odnosi mogu imati i negativne strane koje otežavaju dječji razvoj. Istraživanja pokazuju da je odbacivanje od strane vršnjaka

¹³ Cote et al., *loc. cit.* u bilj. 6; Mouratidou, K.; Karamavrou, S.; Karatza, S.; Schillinger, M., *Aggressive and socially insecure behaviors in kindergarten and elementary school students: a comparative study concerning gender, age and geographical background of children in Northern Greece*, Social Psychology of Education, vol. 23, 2020.

¹⁴ Tremblay, *loc. cit.* u bilj. 9.

¹⁵ Pinquart, M., *Associations of Parenting Dimensions and Styles With Externalizing Problems of Children and Adolescents: An Updated Meta-Analysis*, Developmental Psychology, vol. 53, br. 5, 2017., str. 877 – 879; Velki, *op. cit.* u bilj. 9, str. 35 – 36.

¹⁶ Holt, S.; Buckley, H.; Whelan, S., *The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature*, Child Abuse & Neglect, vol. 32, br. 8, 2008., str. 804; Lösel, F.; Stemmler, M.; Bender D., *Different Pathways of Externalising Behaviour Problems From Preschool to Youth: A Test of Risk and Protective Factors and Potential Origins*, Criminal Behaviour Mental Health, vol. 35, br. 1, 2025., str. 16.

¹⁷ Rezo I.; Rajter, M.; Ajduković, M., *Doprinos modela obiteljskoga stresa u objašnjenju rizika za zlostavljanje adolescenata u obitelji*, Društvena istraživanja, vol. 28, br. 4, 2019., str. 671.

povezano s fizički agresivnim ponašanjem djece.¹⁸ Navedena je povezanost dvosmjerna: s jedne strane, odbacivanje vršnjaka može kod djeteta izazvati frustraciju koja se često izražava fizičkom agresijom. S druge strane, djeca koja se fizički agresivno ponašaju češće su izložena odbacivanju od strane vršnjaka jer ih druga djeca izbjegavaju kako bi se zaštitila od takvog ponašanja. Ipak, recentne sociometrijske studije o vršnjačkom statusu djece nasilnika nisu jednoznačne, jer se djeca i mladi ponekad bliskoću sa zlostavljačem zbog straha ili stjecanja povlastica strateški štite od izloženosti nasilju. Ovaj oblik ponašanja temelji se na disfunkcionalnoj privrženosti, poznatoj i kao "traumatska vezanost" ili "prijateljstvo s opasnošću".¹⁹ Istraživanja o unutarnjem konfliktu i privrženosti pokazuju da djeca izložena nasilju razvijaju dezorganizirane obrasce ponašanja, stoga se bliskost zlostavljaču vidi kao pokušaj smanjenja osjećaja bespomoćnosti, vraćanja kontrole i povećanja osjećaja sigurnosti.²⁰

Fizički agresivno ponašanje djece stoga otežava odnose s vršnjacima i može rezultirati njihovim odbacivanjem, a često dovodi i do drugih negativnih posljedica, poput akademskog neuspjeha, problema sa socijalnom prilagodbom, delinkvencije i nasilnih kaznenih djela u odrasloj dobi. Zbog toga je važno prepoznati rizične čimbenike u ranoj dobi kako bi se djeci pružile pravodobna prevencija i potpora.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja jest ispitati djelovanje sociodemografskih obilježja, roditeljskog stila, roditeljskih stavova prema agresiji i prihvaćenosti od strane vršnjaka na učestalost fizički agresivnog ponašanja djece predškolske i mlađe školske dobi.

¹⁸ Cakić, L.; Velki, T., *Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi*, Život i škola, vol. 32, br. 2, 2014., str. 19; Rohlf, H. L.; Busching, R.; Krahe, B., *Longitudinal Links Between Maladaptive Anger Regulation, Peer Problems, and Aggression in Middle Childhood*, Merrill-Palmer Quarterly, vol. 62, br. 2, 2017, str. 300 – 301.

¹⁹ Pernebo, K.; Almqvist, K., *Young Children Exposed to Intimate Partner Violence Describe their Abused Parent: A Qualitative Study*, Journal of Family Violence, vol. 32, br. 2, 2017., str. 170; Sousa, C.; Herrenkohl, T. I.; Moylan, C. A.; Tajima, E. A.; Klika, J. B.; Herrenkohl, R. C.; Russo, M. J., *Longitudinal study on the effects of child abuse and children's exposure to domestic violence, parent-child attachments, and antisocial behavior in adolescence*, Journal of Interpersonal Violence, vol. 26, br. 1, 2011., str. 115.

²⁰ Lambert, S. F.; Boyd, R. C.; Cammack, N. L.; Ialongo, N. S., *Relationship proximity to victims of witnessed community violence: associations with adolescent internalizing and externalizing behaviors*, American Journal of Orthopsychiatry, vol. 82, br. 1, 2012., str. 5 – 6.

Na temelju postavljenog cilja istraživanja i pregleda relevantne literature oblikovane su sljedeće hipoteze:

1. Očekuje se značajna razlika u učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece s obzirom na njihov spol te prisutnost braće i sestara.
2. Očekuje se značajna negativna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i njihove dobi, kao i između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i prihoda njihovih obitelji.
3. Očekuje se značajna negativna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i njihove prihvaćenosti u vršnjačkoj skupini.
4. Očekuje se značajna negativna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i autoritativnog roditeljskog stila, kao i značajna pozitivna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i autoritarnog te permisivnog roditeljskog stila.
5. Očekuje se značajna pozitivna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i pozitivnih stavova njihovih roditelja prema upotrebi agresije.

3.1. Ispitanici

Rad se temelji na podacima prikupljenima na prigodnom uzorku od 393 roditelja, koji su ispunili anketne upitnike za 401 dijete. Za potrebe ovog rada u analizu su uključeni oni roditelji i djeca koji su ispunili uvjet sudjelovanja u obje faze istraživanja – roditelji su ispunili anketne upitnike, a njihova djeca sudjelovala su u intervjuu, što čini konačni uzorak od 378 roditelja i 378 djece. Ispitanici (roditelji) koji su sudjelovali u istraživanju većinom su ženskog spola (83,1 %). Dob roditelja podijeljena je u tri razreda, pri čemu je 38 (10,1 %) roditelja dobi između 21 i 30 godina, 207 (54,8 %) je dobi između 31 i 40 godina, a 84 (22,2 %) roditelja je dobi između 41 i 50 godina. Četrdeset i devet roditelja (13%) nije odgovorilo na pitanje o dobi. Kada je riječ o prosječnim mjesečnim prihodima kućanstva, 31 ispitanik (8,2 %) navodi prihode do 663,6 eura, 113 ispitanika (29,9 %) prihode između 663,7 i 1327,2 eura, 135 roditelja (35,7 %) između 1327,3 i 1990,8 eura, 57 roditelja (15,1 %) između 1990,9 i 2654,4 eura, a 32 roditelja (8,5 %) više od 2654,5 eura. Kada je riječ o djeci koja su sudjelovala u istraživanju, njih 183 (48,4 %) je ženskog spola. Dob ispitane djece kretala se od četiri do devet godina ($M = 6,82$). Najmanje je bilo djece u dobi od 4 (11 djece, 2,9 %) i 9 godina (5 djece, 1,3 %), dok je najviše djece imalo 7 godina (134 djece, 35,4 %). U dobi od 5 godina bilo je 32 djece (8,5 %), 6 godina 89 djece (23,5 %), a 8 godina 107 djece (28,3 %). Kad je riječ o broju braće i sestara, 44

djece (11,6 %) bilo je jedino dijete u obitelji, 197 djece (52,1 %) imalo je brata ili sestru, dok je 129 djece (34,1 %) imalo dvoje ili više braće i sestara.

3.2. Postupak

Rad je dio šireg istraživanja u okviru projekta i sa svrhom pisanja disertacije.²¹ Provedba istraživanja trajala je od studenoga 2022. do ožujka 2023. godine. Suglasnost za provedbu istraživanja najprije je zatražena od ravnatelja triju osnovnih škola i tri dječja vrtića u Slavoniji. Nakon toga održani su sastanci sa stručnim suradnicima na kojima su detaljno izloženi ciljevi, svrha i način provođenja istraživanja. Stručni suradnici potom su organizirali roditeljske sastanke na kojima su roditelji ispunili anketni upitnik i dali pismenu suglasnost za sudjelovanje vlastitog djeteta ili su upitnike odnijeli kući te ih naknadno vratili ispunjene. Svim roditeljima objašnjen je cilj istraživanja te je naglašeno da je sudjelovanje anonimno i dobrovoljno. Nakon prikupljenih suglasnosti, stručni suradnici započeli su s intervjuima djece, kojima je također objašnjen cilj istraživanja, a od djece je zatražen pristanak za sudjelovanje uz napomenu da u bilo kojem trenutku mogu odustati. Istraživanje je realizirano u svakodnevnom odgojno-obrazovnom okruženju djece, a intervjue su proveli stručnjaci koji redovito rade s djecom te imaju potrebno znanje i iskustvo za pružanje odgovarajuće potpore i pomoći. Svaki razgovor odvijao se u zasebnoj prostoriji, a postupak prikupljanja podataka bio je prilagođen dobi i razini razvoja djece.

Kod nekoliko roditelja zabilježen je izostanak odgovora pri ispunjavanju upitnika. Takvi su slučajevi, u skladu s metodološkim pravilima, izostavljeni iz analize. Prikupljeni podaci analizirani su u programu za statističku obradu podataka SPSS (inačica 25.0).

3.3. Instrument

Prvi dio upitnika bio je namijenjen prikupljanju sociodemografskih podataka o ispitanicima i njihovoj djeci. Sastojao se od osam zatvorenih pitanja ili tvrdnji na koje su roditelji birali jedan od ponuđenih odgovora, te tri pitanja na koja su trebali sami upisati svoj odgovor.

Drugi dio upitnika bio je usmjeren na prikupljanje podataka o agresivnom ponašanju djece u posljednjih šest mjeseci. Sastojao se od 22 tvrdnje. Djeteto-

²¹ Bojčić, K., *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju fizički agresivnog ponašanja djece predškolske i mlađe školske dobi*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 2023.

vo ponašanje procjenjivalo se skalom od tri stupnja (1 = ne odnosi se na moje dijete, 2 = donekle ili ponekad se odnosi na moje dijete, 3 = često se odnosi na moje dijete). Faktorskom analizom izdvojena je Skala fizički agresivnog ponašanja djeteta, sastavljena od osam tvrdnji koje obuhvaćaju različite oblike fizičke agresije (Udara/grize/čupa/štipa/gađa drugu djecu; Započinje tučnjave s drugom djecom; Gura drugu djecu kako bi dobio/la što želi; Drugoj djeci uzima igračke i stvari; Fizički napada ljude; Sudjeluje u tučnjavama; Uništava tuđe stvari; Okrutnost ili maltretiranje drugih). Za provjeru pouzdanosti ove skale korišten je koeficijent unutarnje konzistencije Cronbachova alpha, pri čemu je utvrđena visoka pouzdanost ($\alpha = 0,81$).

Za ispitivanje stavova roditelja prema korištenju agresije u rješavanju problema prilagođen je instrument *Parental Attitudes Toward Use of Aggression*, koji je sadržavao deset tvrdnji.²² Ispitanici su tvrdnje procjenjivali na petostupanjskoj Likertovoj skali, gdje je 1 označavalo “uopće se ne slažem”, a 5 “u potpunosti se slažem”. Rezultati faktorske analize nisu pokazali jasno izdvojenu skalu s prihvatljivim koeficijentom unutarnje konzistencije Cronbachove alphe. Zbog toga skala kao cjelina nije zadovoljila metodološke kriterije za daljnju analizu. Ipak, radi ispitivanja povezanosti s drugim varijablama, u korelacijskoj su analizi korištene samo teorijski i metodološki relevantne pojedinačne stavke.

Za procjenu stilova roditeljstva korišten je upitnik temeljen na skraćenoj verziji *Parenting Styles and Dimensions Questionnaire*.²³ Upitnik je sadržavao 32 tvrdnje, pri čemu je svaki roditelj za sebe i supružnika procjenjivao koliko je često primjenjivao opisano ponašanje. Sudionici su odgovarali na Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 = nikada, 2 = rijetko, 3 = ponekad, 4 = često, 5 = uvijek), uz dodatnu opciju (0 = nemam supružnika). Upitnik je bio podijeljen u tri subskale koje su mjerile autoritativni, autoritarni i permisivni roditeljski stil. Upitnik je prije primijenjen u Hrvatskoj, gdje su potvrđene zadovoljavajuće vrijednosti pouzdanosti za svaku subskalu: autoritativni stil ($\alpha = 0,86$), autoritarni stil ($\alpha = 0,82$) i permisivni stil ($\alpha = 0,64$).²⁴

²² Dodge, K. A.; Pettit, G. S.; Bates J. E., *Socialization Mediators of the Relation between Socioeconomic Status and Child Conduct Problems*, Child Development, vol. 65, br. 2, 1994., str. 654.

²³ Robinson, C. C.; Mandleco, B.; Olsen, S. F.; Hart, C. H., *The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSQD)*, u: Perlmutter, B. F.; Touliatos, J.; Holden, G.W. (ur.), *Handbook of family measurement techniques: Vol. 3. Instruments*, Sage, Thousand Oaks, 2001., str. 319 – 321.

²⁴ Vučković, S.; Ručević, S.; Borovac, T.; Krupić, D., *Parenting Styles and Emotional Problems in Early School-Age Children: Mediation of Executive Functions*, 2019., <https://>

U drugoj fazi istraživanja primijenjena je skala procjene prihvaćenosti u skupini. Djeca su na pitanje "S kime se voliš igrati?" odgovarala svrstavanjem imena svojih vršnjaka u tri kutije koje su predstavljale različite emocionalne reakcije (sretno, neutralno i tužno lice). Dijete čije bi ime bilo svrstano u kutiju sa sretnim licem dobilo bi tri boda, neutralnim dva, a tužnim jedan bod. Ukupni zbroj dodijeljenih bodova označavao je razinu prihvaćenosti djeteta među vršnjacima. Radi osiguravanja usporedivosti rezultata, rezultati nominacija standardizirani su kako bi se neutralizirao utjecaj veličine razreda ili vrtičke skupine. Iako je standardizacija putem proporcija jednostavna, ona ne uzima u obzir varijabilnost broja nominacija na razini skupine. Zbog toga su konačne vrijednosti prihvaćenosti izračunane kao z-vrijednosti, čime se omogućuje preciznija usporedba među skupinama s različitom strukturom i veličinom.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Radi provjere prve hipoteze proveden je t-test kako bi se ispitalo postojanje razlika u učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece s obzirom na njihov spol, a zatim i jednosmjerna analiza varijance kako bi se ispitalo postojanje razlika u učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece s obzirom na prisutnost braće i sestara.

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna razlika u učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece s obzirom na spol, pri čemu se dječaci značajno češće ($p < ,001$) fizički agresivno ponašaju od djevojčica (Tablica 1). Ovaj rezultat u skladu je s rezultatima većine usporedivih istraživanja, a najčešće se objašnjava međudjelovanjem bioloških, evolucijskih i društvenih čimbenika.²⁵ Iz biološke perspektive, spolne razlike nastaju tijekom prenatalnog doba kao rezultat različitih gena i hormona, pri čemu testosteron ima ključnu ulogu u formiranju muških karakteristika mozga i ponašanja. Različite stope sazrijevanja dječaka i djevojčica također pridonose razlikama, s obzirom na to da djevojčice prije ra-

www.slideserve.com/joyc/vu-kovi-s-l-ru-evi-s-l-borovac-t-2-krupi-d-l-powerpoint-ppt-presentation (15.7.2025.).

²⁵ Lansford, J. E.; Skinner, A. T.; Sorbring, E.; Giunta, L. D.; Deater-Deckard, K.; Dodge, K. A.; Malone, P. S.; Oburu, P.; Pastorelli, C.; Tapanya, S.; Uribe Tirado, L. M.; Zelli, A.; Al-Hassan, S. M.; Peña Alampay, L.; Bacchini, D.; Bombi, A. S.; Bornstein, M. H.; Chang, L., *Boys' and Girls' Relational and Physical Aggression in Nine Countries: Relational and Physical Aggression, Aggressive Behavior*, vol. 38, br. 4, 2012., str. 304; Swit, C. S.; Harty, S. C.; Pascoe, S., *Relational and physical aggression in preschool-age children: Associations with teacher, parent, sibling, and peer relationship quality, Aggressive Behavior*, vol. 50, br. 1, 2024., str. 6.

zvijaju bolje strategije za regulaciju agresije putem jezika i kognitivne kontrole.²⁶ Iz evolucijske perspektive, žene su sklonije neizravnim oblicima agresije zato što su tijekom povijesti više bile usmjerene na brigu o potomstvu, što je zahtijevalo smanjenje rizika od ozljeda.²⁷ Iz društvene perspektive, socijalni čimbenici znatno pridonose oblikovanju spolnih razlika u fizički agresivnom ponašanju. Snažniji utjecaj društvenih čimbenika (primjerice roditelja) na djevojčice, veća izloženost modelima verbalnog rješavanja sukoba kod djevojčica te izraženije poticanje agresivnih obrazaca kod dječaka od strane okoline ključni su u razvoju tih razlika. Ishod je da djevojčice češće usvajaju verbalne strategije za rješavanje sukoba, dok se kod dječaka češće podupire i potiče fizički agresivno ponašanje.²⁸

Tablica 1. Razlike u fizički agresivnom ponašanju s obzirom na spol djece²⁹

Varijabla	Spol djeteta	N	M	SD	t
Fizički agresivno ponašanje djeteta	Muški	195	1,07	,19	3,29***
	Ženski	182	1,02	,07	

Analizom odnosa između fizički agresivnog ponašanja djece i prisutnosti braće i sestara utvrđena je statistički značajna razlika ($F = 4,88$; $p < ,01$). Međutim, budući da pretpostavka homogenosti varijanci nije zadovoljena (Leveneov test $p < ,05$), za post-hoc analizu korišten je Games-Howell test, koji nije detektirao statistički značajne razlike između pojedinih kategorija. Ovi rezultati upućuju na prisutnost ukupnih razlika, ali bez jasne identifikacije razlika između konkretnih kategorija, što zahtijeva oprez u interpretaciji nalaza i dodatne buduće studije. Ovaj rezultat odstupa od prije istaknute pretpostavke, ali i rezultata istraživanja prema kojima prisutnost brata ili sestre predstavlja jedan od ključnih prediktora fizičke agresivnosti kod djece.³⁰

²⁶ Cote, S. M., *Sex Differences in Physical and Indirect Aggression: A Developmental Perspective*, European Journal on Criminal Policy and Research, vol. 13, br. 3-4, 2007., str. 191 – 193.

²⁷ Campbell, A., *Staying alive: Evolution, culture, and women's intrasexual aggression*, Behavioral and Brain Sciences, vol. 22, br. 2., 1999., str. 204 – 205.

²⁸ Cote, *op. cit.* u bilj. 25, str. 193 – 194.

²⁹ Radi uštede prostora, u cijelom radu razine statističke značajnosti testova označene su asteriskom na sljedeći način: $p < ,05^*$; $p < ,01^{**}$; $p < ,001^{***}$.

³⁰ Nærde, A.; Janson, H.; Stoolmiller, M., *Modeling trajectories of physical aggression from infancy to pre-school age, their early predictors, and school-age outcomes*, PLOS ONE, vol. 19, br. 6, 2024., str. 17; Tremblay, *loc. cit.* u bilj. 9.

Na temelju dobivenih rezultata, prva hipoteza istraživanja može se djelomično potvrditi (H1).

Radi potvrde druge, treće i četvrte hipoteze provedena je korelacijska analiza (Tablica 2). Korelacijskom analizom utvrđena je značajna negativna povezanost između fizički agresivnog ponašanja djece i njihove dobi ($p < ,001$). Ovaj rezultat u skladu je s rezultatima nekoliko provedenih istraživanja.³¹ Smanjenje učestalosti fizičke agresije s dobi povezuje se s razvojem djetetove sposobnosti verbalnog izražavanja i samoregulacije, stjecanjem empatije i razumijevanja perspektive drugih te sve jačom sviješću o grupnim normama koje obeshrabruju fizički agresivno ponašanje.

Korelacijskom analizom nije utvrđena značajna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i prihoda njihovih obitelji ($p > ,05$). Ovaj rezultat nije očekivan s obzirom na to da su usporediva istraživanja pokazala značajnu negativnu povezanost između ove dvije varijable.³² Iako ovim istraživanjem nije utvrđena izravna povezanost između fizički agresivnog ponašanja djece i prihoda i njihovih obitelji, potrebno je istaknuti kako prihodi mogu neizravno djelovati na taj odnos. Naime, ovim istraživanjem utvrđena je značajna povezanost između mjesečnih obiteljskih prihoda te autoritativnog stila roditelja i prihvaćenosti među vršnjacima. Materijalna sigurnost može olakšati pozitivne roditeljske stilove i društvenu integraciju djeteta, što zajedno može smanjiti rizik od razvoja fizički agresivnog ponašanja.

Dobivenim rezultatima istraživanja druga hipoteza može se djelomično prihvatiti (H2).

³¹ Katsurada, E., *The Relationship between Parental Physical Affection and Child Physical Aggression among Japanese Preschoolers*, Child Studies in Diverse Contexts, vol. 2, br. 1, 2012., str. 6; Mouratidou *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 12.

³² *Ibid.*, str. 3; Lösel *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 15.

Tablica 2. Korelacijska analiza odabranih varijabli

Varijabla	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Fiz. agresivno pon. djeteta									
2 Dob djeteta	-,23***								
3 Prosječni mjesečni prihodi kućanstva	,03	-,01							
4 Autoritativni stil majke	,01	,07	,16**						
5 Autoritarni stil majke	,20***	-,01	,01	-,19***					
6 Permisivni stil majke	,14**	,02	-,03	-,04	,48***				
7 Autoritativni stil oca	-,01	,02	,17**	,79***	-,13*	-,10			
8 Autoritarni stil oca	,23***	-,04	,03	-,22***	,85***	,44***	-,21***		
9 Permisivni stil oca	,20***	-,07	-,06	-,05	,41***	,65***	-,06	,44***	
10 Prihvaćenost djeteta u grupi	-,21***	-,03	,13*	,05	-,07	-,06	,02	-,07	,01

Ovim istraživanjem utvrđena je značajna negativna povezanost ($p < ,001$) između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i njihove prihvaćenosti u vršnjačkoj skupini. Ovaj je rezultat u skladu s rezultatima sličnih istraživanja.³³ Dobivena negativna povezanost može se objasniti time što djeca sklona fizički agresivnom ponašanju često nemaju razvijene socijalne vještine potrebne za uspješne odnose s vršnjacima, zbog čega ih druga djeca počinju izbjegavati. Fizički agresivno ponašanje najčešće nije u skladu s normama grupe, što može dovesti do stigmatizacije i izolacije djeteta koje se tako ponaša. Kao što je već navedeno, ta je povezanost dvosmjerna: djeca koja su socijalno neprihvaćena zbog eventualnih poteškoća u pažnji ili impulzivnosti češće ometaju igru i aktivnosti svojih vršnjaka, što izaziva njihovo odbacivanje. Osjećaj odbačenosti kod djece može potaknuti frustraciju i ogorčenost te rezultirati fizički agresivnim ponašanjem prema djeci koja ih odbacuju.³⁴

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem upućuju na prihvaćanje treće hipoteze istraživanja (H3).

³³ Cakić i Velki, *loc. cit.* u bilj. 17; Godleski, S. A.; Kamper, K. E.; Ostrov, J. M.; Hart, E. J.; Blakely-McClure, S. J., *Peer Victimization and Peer Rejection During Early Childhood*, Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, vol. 44, br. 3, 2015., str. 387; Swit *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 24.

³⁴ Miller-Johnson, S.; Coie, J. D.; Maumary-Gremaud, A.; Bierman, K.; Conduct Problems Prevention Research Group, *Peer Rejection and Aggression and Early Starter Models of Conduct Disorder*, Journal of Abnormal Child Psychology, vol. 30, br. 3, 2002., str. 226 – 227.

Korelacijskom analizom nije utvrđena značajna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i autoritativnog roditeljskog stila. Iako neočekivan, ovaj rezultat se može objasniti homogenošću uzorka istraživanja kada je riječ o autoritativnom roditeljskom stilu s obzirom na to da su na njegovim česticama zabilježene visoke vrijednosti. Ovaj rezultat nije u skladu s drugim istraživanjima jer se autoritativni stil često navodi kao zaštitni čimbenik.³⁵ Naime, autoritativne roditelje karakterizira postavljanje jasnih pravila ponašanja te njihovo objašnjavanje, kao i iskazivanje emocionalne topline prema djetetu. Ovakav način odgoja potiče razvoj samoregulacije ponašanja kod djeteta te nenasilno rješavanje problema. Korelacijskom analizom utvrđena je značajna pozitivna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i autoritarnog stila oba roditelja ($p < ,001$). Dobiveni rezultat u skladu je s drugim provedenim istraživanjima.³⁶ Autoritarni roditelji često su strogi, emocionalno distancirani i zahtijevaju apsolutnu poslušnost od djece, pri čemu se nerijetko koriste prijetnjama, fizičkim kažnjavanjem i zanemaruju dječje potrebe. Takvo ponašanje djetetu predstavlja negativan model učenja, zbog čega ono može početi opravdavati uporabu fizičke agresije kao sredstva za postizanje ciljeva. Korelacijskom je analizom utvrđena i značajna pozitivna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i autoritarnog stila majke ($p < ,01$) i oca ($p < ,001$). Dobiveni je rezultat u skladu s nalazima niza prethodnih istraživanja, a može se tumačiti nedostatkom jasnih pravila i granica koje postavljaju roditelji, kao i njihovim nedostatkom autoriteta i nesankcioniranjem fizički agresivnog ponašanja djeteta.³⁷

S obzirom na dobivene rezultate četvrta hipoteza ovog istraživanja može se djelomično prihvatiti (H4).

³⁵ Malonda, E.; Llorca, A.; Mesurado, B.; Samper, P.; Mestre, V. M., *Parents or Peers? Predictors of Prosocial Behavior and Aggression: A Longitudinal Study*, *Frontiers in Psychology*, vol. 10, 2019., str. 8; Velki, *op. cit.* u bilj. 9, str. 33; Ziv, Y.; Arbel, R., *Parenting practices, aggressive response evaluation and decision, and social difficulties in kindergarten children: The role of fathers*, *Aggressive Behavior*, vol. 47, br. 2, 2021., str. 7.

³⁶ Nærde *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 28; Saltali, N. D., *Parenting Styles as a Predictor of the Preschool Children's Social Behaviours*, *Participatory Educational Research*, vol. 5, br. 2, 2018., str. 26; Velki, *op. cit.* u bilj. 9, str. 37.

³⁷ Casas, J. F.; Weigel, S. M.; Crick, N. R.; Ostrov, J. M.; Woods, K. E.; Yeh, E. A. J.; Huddleston-Casas, C. A., *Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts*, *Journal of Applied Developmental Psychology*, vol. 27, br. 3, 2006., str. 218; Pinquart, *op. cit.* u bilj. 14, str. 879; Vasiou, A.; Kassis, W.; Krasanaki, A.; Aksoy, D.; Favre, C. A.; Tantaros, S., *Exploring Parenting Styles Patterns and Children's Socio-Emotional Skills*, *Children*, vol. 10, br. 7, 2023., str. 7.

Prije provedbe korelacijske analize radi provjere pete hipoteze, tvrdnja “Kad bih saznao/la da je moje dijete udarilo drugo dijete, bio/la bih veoma razočaran/a, bez obzira na razlog” rekodirana je kako bi imala isti smjer značenja kao i preostale analizirane tvrdnje. Korelacijskom analizom utvrđena je značajna pozitivna povezanost ($p < ,001$) između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i tvrdnje “Kad bi druga djeca u školi/vrtiću zadirkivala moje dijete, dopustio/la bih da se brani fizičkom agresijom”.

Između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i preostale tri tvrdnje nije utvrđena značajna povezanost pa se peta hipoteza ovog istraživanja može djelomično prihvatiti (H_5).

Rezultati korelacijske analize nalaze se u Tablici 3.

Tablica 3. Korelacijska analiza fizički agresivnog ponašanja djece i pozitivnih stavova njihovih roditelja prema uporabi agresije

Varijabla	1	2	3	4
1 Fizički agresivno ponašanje djeteta				
2 Kad bi druga djeca u školi/vrtiću zadirkivala moje dijete, dopustio/la bih da se brani fizičkom agresijom	,18***			
3 Da se moje dijete potuče s drugim djetetom, ne bih ga pokušao/la spriječiti jer mora pokazati da se može braniti	-,02	,29***		
4 Ponekad tučnjava može pomoći mojem djetetu da ima bolji odnos s drugom djecom	-,02	,07	,23***	
5 Kad bih saznao/la da je moje dijete udarilo drugo dijete, bio/la bih veoma razočaran/a, bez obzira na razlog	,00	,03	,08	,04

Bilješka: $p < ,05^*$; $p < ,01^{**}$; $p < ,001^{***}$

Dobiveni rezultat, prema kojem postoji značajna povezanost između učestalosti fizički agresivnog ponašanja djece i spremnosti roditelja da odobre uporabu fizičke agresije kao obrambene strategije u situacijama zadirkivanja, upućuje na to da su pozitivni stavovi roditelja prema agresiji povezani s većom vjerojatnošću agresivnog ponašanja njihove djece. Ovaj nalaz u skladu je s prethodnim istraživanjima te se može protumačiti teorijom socijalnog učenja, prema kojoj djeca preuzimaju obrasce ponašanja i stavove roditelja, posebice kada je riječ o rješavanju sukoba.³⁸ Kada roditelji toleriraju ili potiču fizički agresivno po-

³⁸ Herrenkohl, T. I.; Maguin, E.; Hill, K. G.; Hawkins, J. D.; Abbott, R. D.; Catalano, R. F., *Developmental Risk Factors for Youth Violence*, Journal of Adolescent Health, vol.

našanje, djeca ga češće percipiraju kao prihvatljiv i učinkovit način rješavanja sukoba, što povećava vjerojatnost da će reagirati agresivno u svakodnevnim interakcijama s vršnjacima. Nasuprot tomu, roditelji koji dosljedno naglašavaju važnost nenasilnih rješenja pridonose smanjenju rizika od razvoja agresivnog ponašanja kod djece.

Provedeno istraživanje ima nekoliko ograničenja. Prvo, prigodan i relativno malen uzorak ne omogućuje generalizaciju dobivenih rezultata na širu populaciju. Drugo, podaci su prikupljeni putem samoprocjena i procjena roditelja te djece, što može rezultirati subjektivnošću, budući da sudionici istraživanja mogu različito tumačiti ponašanja i situacije. Osim toga, zbog korištenja korelacijske analize, ograničena je mogućnost utvrđivanja odnosa kauzaliteta među ispitivanim varijablama.

5. ZAKLJUČAK

Rezultati provedenog istraživanja upućuju na višestruke čimbenike povezane s učestalošću fizički agresivnog ponašanja djece predškolske i mlađe školske dobi. Utvrđene su značajne razlike s obzirom na spol. Korelacijske analize pokazale su negativnu povezanost između fizički agresivnog ponašanja djece i njihove dobi te prihvaćenosti među vršnjacima. Autoritarni i permisivni stilovi roditeljstva pozitivno su povezani s učestalošću fizičke agresije, dok se autoritativni stil nije pokazao značajnim. Rezultati su istaknuli i važnost stavova roditelja prema agresiji. Naime, utvrđena je pozitivna povezanost između spremnosti roditelja da odobre agresivno ponašanje i sklonosti djece fizički agresivnom ponašanju, čime se podupire značaj modeliranja ponašanja i vrijednosti u obiteljskom okruženju. Nalazi istraživanja upućuju na važnost pravodobne prevencije, koja bi trebala biti usmjerena na buduće roditelje s ciljem razvijanja svijesti o utjecaju njihovih stavova i odgojnih postupaka na djetetovo ponašanje – pri čemu ovaj proces može započeti već u fazi planiranja roditeljstva, a nastaviti se tijekom prenatalnog razdoblja i poslije. Pružanjem potpore, pravodobnih informacija i

26, br. 3, 2000., str. 183; Orpinas, P.; Murray, N.; Kelder, S., *Parental Influences on Students' Aggressive Behaviors and Weapon Carrying*, Health Education & Behavior, vol. 26, br. 6, 1999., str. 784; Rothenberg, W. A.; Sorbring, E.; Lansford, J. E.; Peña Alampay, L.; Al-Hassan, S. M.; Bacchini, D.; Bornstein, M. H.; Chang, L.; Deater-Deckard, K.; Giunta, L. D.; Dodge, K. A.; Gurdal, S.; Liu, Q.; Long, Q.; Oburu, P.; Pastorelli, C.; Skinner, A. T.; Tapanya, S.; Steinberg, L.; Uribe Tirado, L. M.; Yotanyamaneewong, S., *Predicting child aggression: The role of parent and child endorsement of reactive aggression across 13 cultural groups in 9 nations*, Aggressive Behavior, vol. 49, br. 3, 2023., str. 13.

usmjeravanjem, roditelji mogu usvojiti i modelirati prikladne načine reagiranja na izazovna ponašanja te razviti kompetencije za poticanje nenasilnih oblika rješavanja sukoba. Takve preventivne mjere pridonose stvaranju poticajnog odgojnog okruženja koje podupire razvoj socijalnih vještina, empatije i samoregulacije, čime se smanjuje vjerojatnost pojave fizički agresivnog ponašanja. Dodatna razina preventivnog društvenog djelovanja svakako obuhvaća odgojno-obrazovne stručnjake u čijem temeljnom osposobljavanju i stručnom usavršavanju treba obogatiti teme i sadržaje iz područja preventivne znanosti. Takva višerazinska sustavna inicijativa omogućila bi iskorak u osmišljavanju transgeneracijskog modela brige za kvalitetu odgoja u obiteljskom okruženju i školi.

LITERATURA

- Baillargeon, R. H.; Zoccolillo, M.; Keenan, K.; Cote, S. M.; Perusse, D.; Wu, H.-X.; Boivin, M.; Tremblay, R. E., *Gender differences in physical aggression: A prospective population-based survey of children before and after 2 years of age*, *Developmental Psychology*, vol. 43, br. 1, 2007., str. 1 – 53. DOI: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.1.13>.
- Barker, E. D.; Séguin, J. R.; White, H. R.; Bates, M. E.; Lacourse, É.; Carbonneau, R.; Tremblay, R. E., *Developmental Trajectories of Male Physical Violence and Theft: Relations to Neurocognitive Performance*, *Archives of General Psychiatry*, vol. 64, br. 5, 2007., str. 1 – 21. DOI: <https://doi.org/10.1001/archpsyc.64.5.592>
- Cakić, L.; Velki, T., *Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi*, *Život i škola*, vol. 32, br. 2, 2014., str. 15 – 25.
- Campbell, A., *Staying alive: Evolution, culture, and women's intrasexual aggression*, *Behavioral and Brain Sciences*, vol. 22, br. 2, 1999., str. 203 – 214. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0140525x99001818>
- Casas, J. F.; Weigel, S. M.; Crick, N. R.; Ostrov, J. M.; Woods, K. E.; Yeh, E. A. J.; Huddleston-Casas, C. A., *Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts*, *Journal of Applied Developmental Psychology*, vol. 27, br. 3, 2006., str. 209 – 227. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2006.02.003>
- Cote, S. M., *Sex Differences in Physical and Indirect Aggression: A Developmental Perspective*, *European Journal on Criminal Policy and Research*, vol. 13, br. 3-4, 2007., str. 183 – 200. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10610-007-9046-3>
- Cote, S. M.; Vaillancourt, T.; LeBlanc, J. C.; Nagin, D. S.; Tremblay, R. E., *The Development of Physical Aggression from Toddlerhood to Pre-Adolescence: A NationWide Longitudinal Study of Canadian Children*, *Journal of Abnormal Child*

- Psychology, vol. 34, br. 1, 2006., str. 71 – 85. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10802-005-9001-z>
- Dodge, K. A.; Pettit, G. S.; Bates, J. E., *Socialization Mediators of the Relation between Socioeconomic Status and Child Conduct Problems*, Child Development, vol. 65, br. 2, 1994., str. 649 – 665. DOI: <https://doi.org/10.2307/1131407>
- Godleski, S. A.; Kamper, K. E.; Ostrov, J. M.; Hart, E. J.; Blakely-McClure, S. J., *Peer Victimization and Peer Rejection During Early Childhood*, Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, vol. 44, br. 3, 2015., str. 380 – 392. DOI: <https://doi.org/10.1080/15374416.2014.940622>
- Herrenkohl, T. I.; Maguin, E.; Hill, K. G.; Hawkins, J. D.; Abbott, R. D.; Catalano, R. F., *Developmental Risk Factors for Youth Violence*, Journal of Adolescent Health, vol. 26, br. 3, 2000., str. 176 – 186. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(99\)00065-8](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(99)00065-8)
- Holt, S.; Buckley, H.; Whelan, S., *The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature*, Child Abuse & Neglect, vol. 32, br. 8, str. 797 – 810. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.02.004>
- Katsurada, E., *The Relationship between Parental Physical Affection and Child Physical Aggression among Japanese Preschoolers*, Child Studies in Diverse Contexts, vol. 2, br. 1, 2012., str. 1 – 10. DOI: <https://doi.org/10.5723/csdc.2012.2.1.001>
- Lambert, S. F.; Boyd, R. C.; Cammack, N. L.; Ialongo, N. S., *Relationship proximity to victims of witnessed community violence: associations with adolescent internalizing and externalizing behaviors*, American Journal of Orthopsychiatry, vol. 82, br. 1, 2012., str. 1 – 9. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2011.01135.x>
- Lansford, J. E.; Skinner, A. T.; Sorbring, E.; Giunta, L. D.; Deater-Deckard, K.; Dodge, K. A.; Malone, P. S.; Oburu, P.; Pastorelli, C.; Tapanya, S.; Uribe Tirado, L. M.; Zelli, A.; Al-Hassan, S. M.; Peña Alampay, L.; Bacchini, D.; Bombi, A. S.; Bornstein, M. H.; Chang, L., *Boys' and Girls' Relational and Physical Aggression in Nine Countries: Relational and Physical Aggression*, Aggressive Behavior, vol. 38, br. 4, 2012., str. 298 – 308. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.21433>
- Livazović, G.; Bojčić, K., *Revisiting the Clockwork Orange: A Review of Theories of Aggressive Behaviour from the Perspective of the Ecological Systems Theory*, Policija i sigurnost, vol. 29, br. 3, 2020., str. 268 – 286.
- Lösel, F.; Stemmmler, M.; Bender, D., *Different Pathways of Externalising Behaviour Problems From Preschool to Youth: A Test of Risk and Protective Factors and Potential Origins*, Criminal Behaviour and Mental Health, vol. 35, br. 1, 2025., str. 10 – 21. DOI: <https://doi.org/10.1002/cbm.2370>

- Malonda, E.; Llorca, A.; Mesurado, B.; Samper, P.; Mestre, V. M., *Parents or Peers? Predictors of Prosocial Behavior and Aggression: A Longitudinal Study*, *Frontiers in Psychology*, vol. 10, 2019., str. 1 – 12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02379>
- Miller, L., *Juvenile crime and juvenile justice: Patterns, models, and implications for clinical and legal practice*, *Aggression and Violent Behavior*, vol. 19, br. 2, 2014., str. 122 – 137. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.01.005>
- Miller-Johnson, S.; Coie, J. D.; Maumary-Gremaud, A.; Bierman, K.; Conduct Problems Prevention Research Group, *Peer Rejection and Aggression and Early Starter Models of Conduct Disorder*, *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol. 30, br. 3, 2002., str. 217 – 230. DOI: <https://dx.doi.org/10.1023%2Fa%3A1015198612049>
- Mouratidou, K.; Karamavrou, S.; Karatza, S.; Schillinger, M., *Aggressive and socially insecure behaviors in kindergarten and elementary school students: A comparative study concerning gender, age and geographical background of children in Northern Greece*, *Social Psychology of Education*, vol. 23, 2020., str. 259 – 277. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11218-019-09536-z>
- Nærde, A.; Janson, H.; Stoolmiller, M., *Modeling trajectories of physical aggression from infancy to pre-school age, their early predictors, and school-age outcomes*, *PLOS ONE*, vol. 19, br. 6, 2024., str. 1 – 24. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0291704>
- Orpinas, P.; Horne, A. M., *Bullying prevention: Creating a positive school climate and developing social competence*, American Psychological Association, Washington, 2005.
- Orpinas, P.; Murray, N.; Kelder, S., *Parental Influences on Students' Aggressive Behaviors and Weapon Carrying*, *Health Education & Behavior*, vol. 26, br. 6, 1999., str. 774 – 787. DOI: <https://doi.org/10.1177/109019819902600603>
- Pernebo, K.; Almqvist, K., *Young Children Exposed to Intimate Partner Violence Describe their Abused Parent: A Qualitative Study*, *Journal of Family Violence*, vol. 32, br. 2, 2017., str. 169 – 178. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10896-016-9856-5>
- Pinquart, M., *Associations of Parenting Dimensions and Styles With Externalizing Problems of Children and Adolescents: An Updated Meta-Analysis*, *Developmental Psychology*, vol. 53, br. 5, 2017., str. 873 – 932. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/dev0000295>
- Provençal, N.; Booij, L.; Tremblay, R. E., *The developmental origins of chronic physical aggression: Biological pathways triggered by early life adversity*, *The Journal of Experimental Biology*, vol. 218, br. 1, 2015., str. 123 – 133. DOI: <https://doi.org/10.1242/jeb.111401>

- Rezo, I.; Rajter, M.; Ajduković, M., *Doprinos modela obiteljskoga stresa u objašnjenju rizika za zlostavljanje adolescenata u obitelji*, Društvena istraživanja, vol. 28, br. 4, 2019., str. 669 – 689. DOI: <https://doi.org/10.5559/di.28.4.06>
- Robinson, C. C.; Mandleco, B.; Olsen, S. F.; Hart, C. H., *The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSQD)*, u: Perlmutter, B. F.; Touliatos, J.; Holden, G.W. (ur.), *Handbook of family measurement techniques: Vol. 3. Instruments & indexes*, Sage, Thousand Oaks, 2001., str. 319 – 321.
- Rohlf, H. L.; Busching, R.; Krahe, B., *Longitudinal Links Between Maladaptive Anger Regulation, Peer Problems, and Aggression in Middle Childhood*, Merrill-Palmer Quarterly, vol. 63, br. 2, 2017., str. 282 – 309. DOI: <https://doi.org/10.13110/merrpalmquar.1982.63.2.0282>
- Rothenberg, W. A.; Sorbring, E.; Lansford, J. E.; Peña Alampay, L.; Al-Hassan, S. M.; Bacchini, D.; Bornstein, M. H.; Chang, L.; Deater-Deckard, K.; Giunta, L. D.; Dodge, K. A.; Gurdal, S.; Liu, Q.; Long, Q.; Oburu, P.; Pastorelli, C.; Skinner, A. T.; Tapanya, S.; Steinberg, L.; Uribe Tirado, L. M.; Yotanyama-neewong, S., *Predicting child aggression: The role of parent and child endorsement of reactive aggression across 13 cultural groups in 9 nations*, Aggressive Behavior, vol. 49, br. 3, 2023., str. 183 – 197. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.22067>
- Saltali, N. D., *Parenting Styles as a Predictor of the Preschool Children's Social Behaviours*, Participatory Educational Research, vol. 5, br. 2, 2018., str. 18 – 37. DOI: <http://dx.doi.org/10.17275/per.18.10.5.2>
- Sousa, C.; Herrenkohl, T. I.; Moylan, C. A.; Tajima, E. A.; Klika, J. B.; Herrenkohl, R. C.; Russo, M. J., *Longitudinal study on the effects of child abuse and children's exposure to domestic violence, parent-child attachments, and antisocial behavior in adolescence*, Journal of Interpersonal Violence, vol. 26, br. 1, 2011., str. 111 – 136. DOI: <https://doi.org/10.1177/088626051036288>
- Swit, C. S.; Fite, P. J.; Harty, S. C., *Zooming in on Early Aggression: A Cross-Cultural and Developmental Study of Youth in the United States and Aotearoa New Zealand*, Aggressive Behavior, vol. 51, br. 4, 2025., str. 1 – 15. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.70043>
- Swit, C. S.; Harty, S. C.; Pascoe, S., *Relational and physical aggression in preschool-age children: Associations with teacher, parent, sibling, and peer relationship quality*, Aggressive Behavior, vol. 50, br. 1, 2024., str. 1 – 12. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.22115>
- Tremblay, R. E., *The Development of Youth Violence: An Old Story with New Data*, European Journal on Criminal Policy and Research, vol. 13, br. 3-4, 2007. str. 161 – 170. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10610-007-9050-7>
- Tremblay, R. E.; Cote, S. M., *Sex differences in the development of physical aggression: An intergenerational perspective and implications for preventive interventions*, Infant

- Mental Health Journal, 2019., str. 1 – 10. DOI: <https://doi.org/10.1002/imhj.21760>
- Tremblay, R. E.; Nagin, D. S.; Seguin, J. R.; Zoccolillo, M.; Zelazo, P. D.; Boivin, M.; Perusse, D.; Japel, C., *Physical Aggression During Early Childhood: Trajectories and Predictors*, *Pediatrics*, vol. 114, br. 1, 2004. str. 43 – 50. DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.114.1.e43>
- Van Lier, P. A. C.; Vitaro, F.; Barker, E. D.; Koot, H. M.; Tremblay, R. E., *Developmental Links Between Trajectories of Physical Violence, Vandalism, Theft, and Alcohol-Drug Use from Childhood to Adolescence*, *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol. 37, br. 4, 2009., str. 481 – 492. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9289-6>
- Vasiou, A.; Kassis, W.; Krasanaki, A.; Aksoy, D.; Favre, C. A.; Tantaros, S., *Exploring Parenting Styles Patterns and Children's Socio-Emotional Skills*, *Children*, vol. 10, br. 7, 2023., str. 1 – 20. DOI: <https://doi.org/10.3390/children10071126>
- Velki, T., *Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja među djecom*, *Psihologijske teme*, vol. 21, br. 1, 2012., str. 29 – 60.
- Warburton, W. A.; Anderson, C. A., *Aggression, Social Psychology of*, u: Wright, J. D. (ur.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Elsevier, Amsterdam, 2015., str. 373 – 380. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.24002-6>
- Ziv, Y.; Arbel, R., *Parenting practices, aggressive response evaluation and decision, and social difficulties in kindergarten children: The role of fathers*, *Aggressive Behavior*, vol. 47, br. 2, 2021., str. 148 – 160. DOI: <https://doi.org/10.1002/ab.21932>

IZVORI

- Geanous, J., *Adopted boy, 9, killed mother who feared he would grow up to be a serial killer*, <https://metro.co.uk/2019/05/09/adopted-boy-9-killed-mother-who-feared-he-would-grow-up-to-be-a-serial-killer-9458637/> (11.7.2025.).
- Jacob, B., *10-Year-Old Boy Chokes His Grandmother To Death, Person Filming Video Laugh*, <https://www.ibtimes.com/10-year-old-boy-chokes-his-grandmother-death-person-filming-video-laughs-3613203> (11.7.2025.).
- Vučković, S.; Ručević, S.; Borovac, T.; Krupić, D., *Parenting Styles and Emotional Problems in Early School-Age Children: Mediation of Executive Functions*, <https://www.slideserve.com/joyc/vu-kovi-s-l-ru-evi-s-l-borovac-t-2-krupi-d-l-power-point-ppt-presentation> (15.7.2025.).
- World Health Organization, *Youth violence*, 2024., <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence> (16.7.2025.).

Summary

Karlo Bojčić *

Goran Livazović **

THE ROLE OF INDIVIDUAL AND SOCIAL FACTORS IN THE
PREVALENCE OF PHYSICAL AGGRESSION IN CHILDREN

Youth violence is often a continuation of physically aggressive childhood behavior. Identifying and understanding the effects of risk and protective factors in the development of physically aggressive behavior is crucial for creating effective prevention strategies. A study conducted from November 2022 to March 2023 on a sample of 378 children (aged 4–9) and their parents aimed to examine the impact of sociodemographic characteristics, parenting styles, parental attitudes towards aggression, and peer acceptance on the frequency of physically aggressive behavior in preschool and early school-age children. Results show that boys are more prone to frequent physical aggression, which decreases with age and higher peer acceptance. Authoritarian and permissive parenting styles, as well as positive parental attitudes towards aggression, were associated with more frequent physical aggression. The findings highlight the importance of prevention focused on parenting styles, educational and family support.

Key words: physical aggressive behavior; risk and protective factors; children; family; peers

* Karlo Bojčić, Ph. D., Postdoctoral Researcher, Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University in Osijek, Lorenza Jäger 9, 31000 Osijek; kbojcic@ffos.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7901-8833

** Goran Livazović, Ph. D., Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University in Osijek, Lorenza Jäger 9, 31000 Osijek; glivazovic@ffos.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0277-5534